

ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΑΠΟΔΟΣΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ “ΤΟΤΕΜ ΚΑΙ ΤΑΜΠΟΥ” ΤΟΥ S. FREUD.

Αναστασία Γαλακτίδου
Κλινική Κοινωνική Λειτουργός – Ψυχαναλυτική Ψυχοθεραπεύτρια – Θεραπεύτρια Ζεύγους

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2024

En Είδει Εισαγωγής

Το βιβλίο "Τότεμ και Ταμπού" του S. Freud αποτελεί μια σύνθετη ανάλυση της ανθρώπινης ψυχής μέσα από ένα κοινωνικό, θρησκευτικό και ανθρωπολογικό πρίσμα. Δημοσιεύτηκε αρχικά το 1913 υπό μορφή τεσσάρων εκτενών άρθρων στο περιοδικό Imago και σήμερα περιλαμβάνει τις εξής πραγματείες:

1. Ο φόβος της αιμομιξίας
2. Το ταμπού και η αμφιθυμία
3. Ανιμισμός, μαγεία και παντοδυναμία των σκέψεων
4. Η επάνοδος του τοτεμισμού στην παιδική ηλικία

Βασική θέση αποτελεί η άποψη ότι η αρχέγονη συλλογική ψυχή, έθεσε τα θεμέλια του σύγχρονου πολιτισμού, του κοινωνικού δεσμού και των σύγχρονων θρησκειών. Παράλληλα αποδεικνύεται ότι ο κόσμος του ασυνειδήτου υπήρχε «προ πάντων των αιώνων» και βάσει αυτού εξερευνώνται τα κοινά σημεία ανάμεσα στην ψυχική ζωή του πρωτόγονου ανθρώπου και σε αυτήν των νευρωτικών ασθενών. Εν κατακλείδι, παρουσιάζεται η γένεση του σύγχρονου πολιτισμού και των σύγχρονων θρησκειών καθώς και η γένεση των νευρωσικών συμπτωμάτων, μέσα από την επιρροή που άσκησαν οι αρχετυπικές επιθυμίες και απαγορεύσεις των πρωτόγονων φυλών, όπως αυτές συμβολίζονταν μέσα από τα εκάστοτε ήθη και έθιμα τους.

Ελεύθερη Απόδοση Κειμένου

Ο Freud αρχίζει τη μελέτη του παρουσιάζοντας ιστορίες και παραδείγματα αρχέγονων φυλών στην **εποχή του ανιμισμού**. Ο ανιμισμός βασίζεται στην πίστη ότι όλα τα φυσικά αντικείμενα, ζωντανά και μη, (συμπεριλαμβανομένων των ζώων, των φυτών, των βράχων, του βουνών, των ποταμών, των αστεριών κ.ο.κ), διαθέτουν ψυχή ή πνεύμα. Σύμφωνα με τον ίδιο, αυτή είναι μια πρώτη προσπάθεια του ανθρώπου να κατανοήσει και να ελέγξει τον κόσμο γύρω του. Μια πρώτη μορφή συμβολισμού της ασυνείδητης παιδικής επιθυμίας, τα αντικείμενα να έχουν συναισθήματα και βούληση, ώστε να γίνονται οικεία και να μην τα φοβούνται. Στην πραγματικότητα, η προβολή των δικών τους επιθετικών ενστίκτων στα στοιχεία του ανιμισμού, δημιουργεί την αίσθηση ότι είναι ένα δυνατό πνεύμα που μπορεί να τους βοηθήσει ή να τους βλάψει. Χρησιμοποιούν επομένως τη μαγεία, τα ξόρκια, τις επικλήσεις, τις δεισιδαιμονίες, τα φυλαχτά, τα γούρια, και οτιδήποτε πιστεύουν πως θα τους βοηθήσει να προστατευτούν από τα κακά πνεύματα και να εξευμενίσουν τα καλά. Έτσι, η μαγεία αποτελεί μια πρώτη μορφή θρησκείας και ο κόσμος γίνεται ελεγχόμενος μέσω μαγικών πράξεων ή σκέψεων. Γίνεται ορατή η **"παντοδυναμία των σκέψεων"**, ακόμη και στις αρχέγονες φυλές, που αφορά στην ασυνείδητη επιθυμία οι πράξεις ή σκέψεις να μπορούν να επηρεάσουν την πραγματικότητα και να έχει ο άνθρωπος μια αίσθηση ολοκληρωτικού ελέγχου στην ζωή. Για αυτό και

σύμφωνα με τον Freud, οι σημερινές θρησκευτικές πεποιθήσεις διατηρούν στοιχεία μαγικής σκέψης και παντοδυναμίας, που ωστόσο δεν λαμβάνονται υπόψη ως τέτοια, λόγω της αναπλαισίωσής τους σε κοινωνικά αποδεκτά πρότυπα.

Στο πλαίσιο λοιπόν του ανιμιστικού συστήματος, ο Freud εντόπισε τον πρώτο ηθικό κώδικα απαγορεύσεων που επέβαλαν οι άνθρωποι στον εαυτό τους, **το ταμπού**. Το ταμπού αναφέρεται σε περιορισμούς ή απαγορεύσεις που επιβάλλονται από μια φυλή ή μια ομάδα, που αφορούν στην σεξουαλικότητα (αιμομιξία) και στην επιθετικότητα (φόνος, βία). Άρα ενάγεται σε μία ιερή απαγόρευση πράξης, η οποία καταλήγει να αυτοεπιβάλλεται από το κάθε άτομο της φυλής, καθόσον οι παραβάτες της απαγόρευσης μετατρέπονται και οι ίδιοι σε ταμπού, με αποτέλεσμα τον εξοβελισμό τους από την κοινότητα ή τη θανάτωσή τους. Τέτοιου είδους απαγορεύσεις στην πραγματικότητα εκφράζουν την ανάγκη για έλεγχο της ατομικής συνειδητής ή ασυνείδητης επιθυμίας, μέσα από την ανάπτυξη της **ενοχής** (λόγω μετατροπής του παραβάτη σε ταμπού).

Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι οι αρχετυπικές απαγορεύσεις, δεν συνιστούν μόνο περιορισμούς της ατομικής ελευθερίας, αλλά λειτουργούσαν ως ένας μηχανισμός ελέγχου επί της αρχής της ευχαρίστησης και επί των ενστίκτων θανάτου. Διότι οι περιορισμοί που επιβάλλουν, περιορίζουν τόσο την επικράτηση της ηδονής, όσο και την επικράτηση του θανάτου. Στην μια περίπτωση αποδεικνύεται πως ό,τι εμπίπτει σε μια πολύ ισχυρή απαγόρευση, αποτελεί αντικείμενο μιας πολύ σφοδρής επιθυμίας. Συνεπώς η ανεξέλεγκτη επικράτηση της ηδονής, ομοιάζει με θάνατο και οι κοινωνίες θα κινδύνευαν με εξαφάνιση. Στην άλλη περίπτωση αποτρέπεται εξίσου και η ακραία εκδήλωση επιθετικότητας, που θα μπορούσε να διαταράξει ανεπανόρθωτα τους κοινωνικούς δεσμούς.

Κατ' επέκταση, βλέπουμε ότι οι σημερινοί ηθικοί κώδικες και νόμοι της σύγχρονης κοινωνίας έχουν τις ρίζες τους σε αυτές τις πρώτες αρχαϊκές προσπάθειες για ένα κανονιστικό πλαίσιο, μέσω της ανάπτυξης της ενοχής και της τιμωρίας. Γίνεται αναντίρρητο το γεγονός πως η κοινωνία και ο πολιτισμός οργανώνεται πάνω στο συναίσθημα της ενοχής, το οποίο προέρχεται κατά βάση από μια απωθημένη επιθυμία (ζωής ή θανάτου), που δεν επιτρέπεται να εκφραστεί, λόγω του φόβου και της τιμωρίας. Σε κάθε άλλη περίπτωση, οι επιθυμίες θα ικανοποιούνταν και θα εκφράζονταν ελεύθερα. Ο χαρακτήρας αυτής της ηθικής δεν γίνεται αντιληπτός, εξαιτίας της απώθησής της στο ασυνείδητο, κάνοντας την απαγόρευση να μοιάζει αυτοεπιβαλλόμενη. Η ασυνείδητη καταπίεση δημιουργεί και τις ασυνείδητες εσωτερικές συγκρούσεις και νευρώσεις, όπως την **ιδεοψυχαναγκαστική νεύρωση**, εφόσον τα άτομα δεν μπορούν ούτε να εντοπίσουν, αλλά ούτε να εκφράσουν τις επιθυμίες τους.

Η επέκταση της απαγόρευσης μιας ισχυρής επιθυμίας, σε φαινομενικά ακίνδυνες πράξεις, για παράδειγμα η επέκταση από το ταμπού του φόνου ή της αιμομιξίας, στο

ταμπού της παραμικρής επαφής, προφυλάσσει από την διάνοιξη της δυνατότητας του πειρασμού. Αυτό, όπως είδαμε, γίνεται μέσω της μετατροπής του παραβάτη σε πρόσωπο ταμπού, η οποία προφυλάσσει από τον πειρασμό τα υπόλοιπα μέλη της φυλής, να ακολουθήσουν το παράδειγμά του. Έτσι, αντί να σκέφτονται οι υπόλοιποι “Γιατί να απολαμβάνει αυτός ό,τι απαγορεύεται σε εμάς;”, ενισχύεται η συλλογικότητα και η απομάκρυνση του πειρασμού, μέσω της αυστηρής τιμωρίας του και των τελετουργικών εξιλέωσής του. Αποτρέπουν έτσι το αποτέλεσμα μιας γενικευμένης μίμησης του παραβάτη και τον μέγιστο κίνδυνο διάλυσης της κοινότητας.

Ωστόσο, οι άνθρωποι υπόκεινται διαρκώς στην ασυνείδητη τάση να παραβούν το ταμπού, παρότι υποτάσσονται σε αυτό, διατηρώντας ενδόμυχα μια **αμφιθυμική στάση** απέναντι του: Όσο πιο πολύ επιθυμούν την παράβαση του, τόσο πιο πολύ το φοβούνται. Ο φόβος, καθότι είναι ισχυρότερος από την επιθυμία, προκαλεί την απώθηση. Η κινητοποίηση των ψυχικών αμυντικών μηχανισμών του Εγώ, **με προεξάρχοντα την απώθηση**, αναλαμβάνουν να μειώσουν τα υψηλά επίπεδα άγχους και φόβου.

Πέρα από τον φόβο της τιμωρίας, οι τελετουργικές πρακτικές εξιλέωσης του παραβάτη, και ο τελετουργικός καθαρισμός όλης της συλλογικότητας, μαρτυρούν και πάλι την ανάδυση του αισθήματος ενοχής υπό μια άλλη οπτική. Η ανάδυσή της αποτυπώνεται στις ευλαβικές τελετουργίες πένθους και εξιλέωσης των νεκρών της φυλής, που καταμαρτυρούν την επιθυμία συμφιλίωσης μαζί τους και την ανάγκη κάθαρσης των ζώντων. Σα να υποκρύπτεται η πεποίθηση ότι ο θάνατός τους προκλήθηκε από τα υπόλοιπα μέλη της φυλής. **Πρόκειται για την αμφιθυμία**, την ενδόμυχη ασυνείδητη εχθρότητας που συνυπάρχει με τα συνειδητά αισθήματα αγάπης και σεβασμού. Τότε οι **ασυνείδητες ευχές θανάτου**, εκλαμβάνονται ως τετελεσμένες πράξεις. Μια ενδόμυχη σκέψη που πραγματοποιήθηκε. Υπό αυτό το πρίσμα ενισχύεται περαιτέρω η **παντοδυναμία της σκέψης** που χαρακτηρίζει την πρωτόγονη κουλτούρα, η οποία συνεχίζει να υφίσταται στην ανθρωπότητα και σήμερα.

Ένα ακόμη στοιχείο που συνδέεται με την προέλευση του πολιτισμού, είναι τα τοτέμ και η σύνδεση τους με το ταμπού του φόνου του πατέρα.

Τοτέμ είναι ένα αντικείμενο που αντιμετωπίζεται με δεισιδαιμονικό σεβασμό. Η λέξη προέρχεται από ινδιάνικες φυλές του Καναδά και περιγράφει κάθε φυσικό αντικείμενο, ζώο, ή φυτό, για το οποίο πιστεύουν ότι έχει ιερές ιδιότητες κι έτσι το λατρεύουν ως προστάτη της πατριάς ή της φυλής. Άρα αντιπροσωπεύει την αρχέγονη επιθυμία για προστασία από ένα ανώτερο και παντοδύναμο πατέρα-προστάτη, αλλά και την επιθυμία για εξοστράκιση του φόβου. Παράλληλα όμως το τοτέμ, ενάγεται και σε ένα σύμβολο που εκπροσωπεί την ομάδα ή την φυλή και λειτουργεί ενοποιητικά, διότι υπό τον συμβολισμό του αναπαράγονται και μεταδίδονται από

γενιά σε γενιά οι πολιτισμικοί και οι ηθικοί κανόνες μιας ομάδας. Συνεπώς το τοτέμ αντιπροσωπεύει επίσης και ανάγκη του «ανήκειν» και την επιθυμία μιας κοινής ταυτότητας.

Μεταξύ των τοτέμ, το σημαντικότερο όλων είναι το τοτέμ της φυλής, συνήθως ζώο, που γίνεται αντικείμενο σεβασμού από όλη την ομάδα. Από αυτό δίνονται τα ονόματα της φυλής, κάνοντας τα μέλη της να θεωρούνται συγγενείς εξ αίματος, απογόνους δηλαδή ενός κοινού προγόνου, παρότι δεν έχουν βιολογική καταγωγή. Συνεπώς, μέσω του τοτέμ συνδέονται στενά τα μέλη της φυλής μεταξύ τους. Αναγνωρίζουν κοινές υποχρεώσεις, αμοιβαιότητα και κοινή πίστη προς το τοτέμ, ώστε ο τοτεμισμός να αντιστοιχεί σε ένα θρησκευτικό και κοινωνικό σύστημα. Τα πλέον θεμελιώδη ταμπού συνδέονται με το τοτέμ της φυλής. Απαγορεύεται να το αγγίζουν και να το βλέπουν, ακόμη και να το αποκαλούν με το όνομα του. Η παράβαση συνεπάγεται βαριά αρρώστια και θάνατο. Για αυτό και αν ένα ζώο τοτέμ πεθάνει, θάβεται ευλαβικά και δοξαστικά και τιμάται σα να είναι μέλος της φυλής. Επιπλέον, αν κάποιος βρεθεί στη ανάγκη να σκοτώσει ένα ζώο τοτέμ, για παράδειγμα ένα φίδι, ακολουθεί τελετουργία που περιλαμβάνει συγνώμη και διαδικασία εξιλασμού, για να συνεχίσει η φυλή να προσδοκά προστασία και εύνοια από αυτό, όπως προσδοκούν οι θρησκευόμενοι όλων των θρησκειών από τον Θεό τους σήμερα.

Με τον τοτεμισμό συνδέονται και ορισμένοι κανόνες ηθικής τάξης, όπως η τήρηση της εξωγαμίας, η οποία συνιστά προφύλαξη από την παράβαση του ταμπού της αιμομιξίας. Εξίσου η έκφραση της επιθετικότητας, είναι επιτρεπτή μόνο έξω από την κοινότητα ώστε να προφυλάσσει από το ταμπού του φόνου, διασφαλίζοντας τη συνοχή της.

Με άλλα λόγια οι ηθικοί κανόνες προφυλάσσουν την κοινότητα από την επιστροφή της στο προ της εμφάνισης του ταμπού παρελθόν της, **δηλαδή την επιστροφή του απωθημένου ή την επανάληψη του τραυματικού**. Η επανάληψη στις πρωτόγονες κοινωνίες, αφορούσε στην επιθυμία αιμομιξίας και κατά συνέπεια την πρωτόγονη ορμή και το έγκλημα κατά του πατέρα. Οι πρωτόγονες κοινότητες, εξαιτίας της επιθυμίας για τις γυναίκες της ομάδας και του ανταγωνισμού με τον πατέρα, οδήγησαν στην πατροκτονία (που αναλυτικότερα θα δούμε παρακάτω). Αυτή η πράξη, όμως, δημιούργησε έντονο ενοχικό συναίσθημα. Η μνήμη του εγκλήματος απωθήθηκε και αντικαταστάθηκε από τα τοτεμικά ταμπού (π.χ. την απαγόρευση βρώσης του τοτέμ-ζώου και την αιμομιξία). Αυτές οι συνθήκες κατάφεραν και οδήγησαν στην εξωγαμία στα νεότερα αρσενικά μέλη.

Το ταμπού της αιμομιξίας στον τοτεμικό πολιτισμό υπερβαίνει το νόημα της αποφυγής θηλυκών της ίδιας οικογένειας, δηλαδή τη μητέρα και τις αδερφές. Συγκεκριμένα, τα μέλη της τοτεμικής φυλής θεωρούνται μεταξύ τους ως αδέρφια αφού το τοτέμ της φυλής θεωρείται γενάρχη τους. Ο τοτεμικός δεσμός της φυλής είναι ισχυρότερος και από αυτόν της οικογένειας και προκύπτει από τη συμμετοχή

στην κοινή ουσία της κοινής καταγωγής. Είναι ομοούσιοι. Όταν σκοτώνεται ένα μέλος της φυλής, δεν λένε χύθηκε το αίμα εκείνου ή του άλλου, αλλά χύθηκε το αίμα μας. Επομένως, η εξωγαμία επιβάλλεται για οποιοδήποτε θηλυκό που διεκδικεί και απολαμβάνει ο αρχηγός της ορδής, το ισχυρό αρσενικό που αποτελεί τον πατέρα της ορδής (φυλής ή ομάδας).

Στη βάση αυτή γεννάται και η υπόθεση του οιδιπόδειου σύμπλεγματος καθώς και το άγχος ευνουχισμού, όπου ο πατέρας είναι ο φοβερός εχθρός των συμφερόντων της παιδικής ηλικίας και ο επίφοβος τιμωρός. Οι δύο κύριες εντολές στον πυρήνα του τοτεμισμού και θεμελιώδεις απαγορεύσεις ταμπού, να σκοτώσεις το τοτέμ και να συνάψεις σεξουαλικές σχέσεις με γυναίκα που ανήκει στο τοτέμ, παραπέμπουν στα εγκλήματα του Οιδίποδα και στις δυο πρωταρχικές επιθυμίες του αγοριού.

Επιπλέον, αναδεικνύεται η αναλογία ανάμεσα στα ήθη της τοτεμικής φυλής **και στην γνωστή παιδική μορφή φοβίας, τη ζωοφοβία**. Δηλαδή, ένα παιδί που φοβάται έναν λύκο, έχει μεταθέσει τον φόβο και την ένταση που νιώθει για τον πατέρα ή τον αρχηγό της φυλής (ο οποίος, στο πλαίσιο του οιδιπόδειου, είναι ο ανταγωνιστής του για τη μητέρα ή για άλλο θηλυκό μέλος της ίδιας φυλής). Ο λύκος γίνεται το σύμβολο ή το υποκατάστατο του πατέρα. Η φοβία οργανώνεται στην βάση του αμυντικού μηχανισμού τη μετάθεσης συναισθημάτων από τον πατέρα στο ζώο. Η διαδικασία αυτή αντικατοπτρίζει επίσης και τις πρώιμες μορφές **συμβολικής σκέψης**, όπου το παιδί χρησιμοποιεί σύμβολα για να επεξεργαστεί το ψυχολογικό του φορτίο. Φαίνεται ότι λόγω της ταυτόχρονης αγάπης για τον πατέρα και του φόβου αντιποίνων, το παιδί βρίσκει διέξοδο από αυτή την σύγκρουση, μετατοπίζοντας τα εχθρικά του συναισθήματα: Στον φόβο του για ένα ζώο, ως ένα πατρικό υποκατάστατο.

Ωστόσο η αμφιθυμία ποτέ δεν χάνεται εντελώς και ως προς τα δύο αντικείμενα της: τον πατέρα και το τοτέμ που γίνεται πατρικό υποκατάστατο. Από τη μια πλευρά, ο πατέρας συνεχίζει ως ένα βαθμό να είναι επίφοβος, παρότι κυριαρχούν τα τρυφερά αισθήματα και από την άλλη, το αντικείμενο της ζωοφοβίας (τοτέμ), παρότι το φοβάται, παράλληλα το θαυμάζει και το προσεγγίζει με ιερό σεβασμό.

Θεμελιώδεις τελετουργικό του τοτεμισμού είναι **το τοτεμικό γεύμα**. Το τοτεμικό γεύμα περιγράφεται ως μια τελετουργική πράξη, όπου τα μέλη μιας φυλής σκοτώνουν και τρώνε ένα τοτέμ, δηλαδή ένα ιερό ζώο, που όπως είδαμε αντιπροσωπεύει τον πατέρα ή προστάτη της φυλής. Το τοτεμικό γεύμα προήλθε ιστορικά από την εποχή όπου τα μέλη μιας ορδής, υπό την πίεση της εξουσίας του πατέρα, ανέπτυξαν οργή και μνησικακία. Συγκεκριμένα πρόκειται για έναν εξουσιαστή πατέρα όλης της ορδής που διέθετε απεριόριστη και τραχεία εξουσία. Τόσο οι γυναίκες όσο και οι κόρες της ορδής ανήκαν σε αυτόν, καθώς και όσες είχε αρπάξει από τις άλλες εχθρικές ορδές. Η τύχη των υιών ήταν οδυνηρή, όταν τύχαινε να προκαλέσουν την ζηλοτυπία του πατέρα τους, διότι αυτός τους έσφαζε, τους

ευνούχιζε, ή τους εξανάγκαζε να ζήσουν σε μακρινές κοινότητες. Πολλοί κατόρθωναν και δημιουργούσαν για τους εαυτούς τους μια κατάσταση ανάλογη μ' εκείνη του πατέρα τους στην πρωτόγονη ορδή. Οι πιο νέοι υιοί είχανε προνομιούχα θέση, γιατί προστατεύονταν από την αγάπη της μητέρας τους και από την ηλικία του πατέρα τους και έτσι μπορούσαν ευκολότερα να τον διαδεχτούν. Αυτό το πρώτο στάδιο της «κοινωνικής» οργάνωσης, το διαδέχτηκε ύστερα ένα άλλο, όπου τα αποδεδιωγμένα αδέρφια, συγκροτημένα σε άλλες κοινότητες, συνενώθηκαν για να κατανικήσουν τον πατέρα τους και σύμφωνα με τα έθιμα της εποχής, να τον καταβροχθίσουν. Ο καθένας ήθελε να πάρει τη θέση του. Η επιθυμία για ελευθερία από τον πατέρα, τους οδήγησε σε μια **συλλογική πράξη πατροκτονίας και κανιβαλισμού**. Με την πράξη του φαγώματος προχωρούν στην ταύτισή μαζί του: Κανιβαλική στοματική ταύτιση, όπου ο καθένας ιδιοποιείται ένα μέρος της δύναμης του και δείχνει ότι ο βίαιος προπάτορας δεν ήταν μόνο το επίφοβο πρότυπο καθενός στην ομάδα, αλλά και το ζηλευτό.

Ύστερα από τον φόνο του πατέρα, οι αδελφοί αντιλήφθηκαν το ανώφελο αποτέλεσμα του ανταγωνισμού τους, την βλάβη που προκαλούσε στους δεσμούς τους ώστε να συντάξουν ένα νέο κοινωνικό συμβόλαιο. Μέσω της παραίτησής τους από τις ενστικτώδεις παρορμήσεις τους, έθεσαν στόχο την ανάληψη αμοιβαίων υποχρεώσεων και την εγκαθίδρυση ορισμένων θεσμών που διακηρύχθηκαν ως απαραβίαστοι και ιεροί. Με αυτόν τον τρόπο ξεκίνησε η δημιουργία της ηθικής και του δικαίου. Ο καθένας τους εγκατέλειψε το όνειρό του να αντικαταστήσει τον πατέρα του ή να αποκτήσει ερωτικά την μητέρα του ή την αδελφή του. Ευρισκόμενοι σε μια ψυχική κατάσταση υπακοής εκ των υστέρων, θεσπίστηκε το ταμπού της αιμομιξίας και ο νόμος της εξωγαμίας. Ο φονευμένος πατέρας είχε μετατραπεί σε ιδανικό, δηλαδή επιθυμούσαν πλέον να του μοιάσουν. Για αυτό και αποκήρυξαν την πράξη τους, απαγορεύοντας οριστικά την θανάτωση του πατρικού υποκατάστατου. Πρόκειται για μια προσπάθεια εκ των υστέρων συμφιλίωσης με έναν πατέρα εξυψωμένο και εξιδανικευμένο (καθώς τελικά εκείνος ήξερε γιατί και τι απαγόρευε).

Η ανάμνηση της πατροκτονίας αναβιώνεται μέσω των τοτεμικών γευμάτων όπου η θυσία του ζώου τότεμ επαναλαμβάνει συμβολικά την πατροκτονία. Μετά τη θανάτωση του, τα μέλη της ορδής μοιράζονται το σώμα του μέσα από μια συμβολική τελετουργία γεύματος. Από το θυσιαστήριο γεύμα όλοι πρέπει να φάνε. Πρόκειται για μια συμβολική πράξη που έχει ως στόχο αφενός να αποτραπεί η επάνοδος του απωθημένου (αιμομιξία & πατροκτονία) και αφετέρου μέσω αυτής υπόσχονται ότι κανείς δεν θα συμπεριφερθεί στον άλλο με τον τρόπο που όλοι μαζί συμπεριφέρθηκαν στον πατέρα. Κατά παρόμοιο τρόπο απεικονίζεται η κοινή συνενοχή της ανθρωπότητας στην σταύρωση του Χριστού (πατροκτονία), την οποία ακολουθεί η Ανάσταση (αποκατάσταση του πατέρα). Ενώ, η πράξη του τοτεμικού γεύματος, αντιστοιχεί στην ιεροτελεστία της χριστιανικής κοινωνίας, όπου ο πιστός αφομοιώνει συμβολικά το αίμα και το σώμα του Θεού και ταυτίζεται μαζί του ως

ομοούσιος, ενώ παράλληλα υπόσχεται μέσω της συμμετοχής του στο ιερό θυσιαστήριο, την τήρηση των εντολών «ου φονεύσεις», «τίμα τον πατέρα σου», «ουκ επιθυμήσεις την γυναίκα του πλησίον σου», κ.ο.κ.

Ο τοτεμισμός θεωρείται ως ένα προσχέδιο θρησκείας για την ιστορία της ανθρωπότητας. Η εμφάνιση του Μονοθεϊσμού, ως η πίστη σε ένα ισχυρό πρόσωπο, αποκαλύπτει την επιτακτική ανάγκη του ατόμου να τίθεται υπό έναν αρχηγό που να τον θαυμάζει και να ταυτίζεται με αυτόν.

Επίλογος

Στο τοτεμικό γεύμα, μετά τη θανάτωση του ζώου, ακολουθεί ο θρήνος και μετά το πένθος ακολουθεί η γιορτή. Υποδηλώνει την άρση των απαγορεύσεων στις ενορμητικές απολαύσεις. Θρήνος και γιορτή μαζί, ψυχαναλυτικά μπορούν να ερμηνευτούν, ως πλήρης αναβίωση της αμφιθυμικής συμπεριφοράς που χαρακτηρίζει τον ψυχισμό του ανθρώπου αλλά και την συνένωση κάθε άλλου διπόλου, όπως είναι η διαπλοκή της ενόρμησης της ζωής με του θανάτου, του καλού και του κακού, του σαδισμού και του μαζοχισμού (ερωγόνος μαζοχισμός). Το τοτεμικό γεύμα αποτελεί την πρώτη γιορτή της ανθρωπότητας που στάθηκε αφετηρία για πολλές εξελίξεις.

Επιπλέον, γίνεται αντιληπτό ότι ο πατέρας δεν σημαίνει ένα υπαρκτό πρόσωπο, αλλά μια θέση στην συμβολική τάξη, μια λειτουργία, που μπορεί να εκπληρώνεται και μέσω άλλων μορφών. Σημασία έχει ότι η ορφανή από “πατέρα κοινωνία”, ανασυστάθηκε δίνοντας πάλι πίσω σε εκείνον ένα μέρος από τα δικαιώματά του. Ο φόνος του συντελέστηκε για να περιορίσει την ναρκισσιστική του παντοδυναμία και την απολυταρχική του κυριαρχία. Όμως η σταδιακή του αποκατάσταση έγινε ανάχωμα ενάντια στο κακό, ενάντια στην φονική βαρβαρότητα, στην απερίοριστη εξουσία και τις αχαλίνωτες απολαύσεις. Όπως αναφέρει ο Lacan, υπάρχει στον άνθρωπο κάτι, στην εκφορά του λόγου (πατέρα), που σκοτώνει το ένστικτο. Μένει λοιπόν να αναλογιστούμε, τι θα συνέβαινε σε μια κοινωνία δίχως τον πατέρα;

Βιβλιογραφία

- Ευδοκία Ελευθερίου. Ρίζα του κακού και πολιτισμός (εισήγηση).
- Μπακιτζόγλου Σ. (2003 έως σήμερα). Το οιδιπόδειο σύμπλεγμα: πατρική λειτουργία και ψύχωση. Πρόγραμμα Εκπαιδευτικών Σεμιναρίων Ψυχανάλυσης «Επέκεινα-Ψυχαναλυτική Πράξη». Αθήνα.
- Τσαγκαρής Στρ. (2023). Τοτέμ και Ταμπού: ο Freud και η γένεση του Πολιτισμού.
- Freud, S. (1913). "Τοτέμ και Ταμπού". Εκδ. Νίκας, 2016.